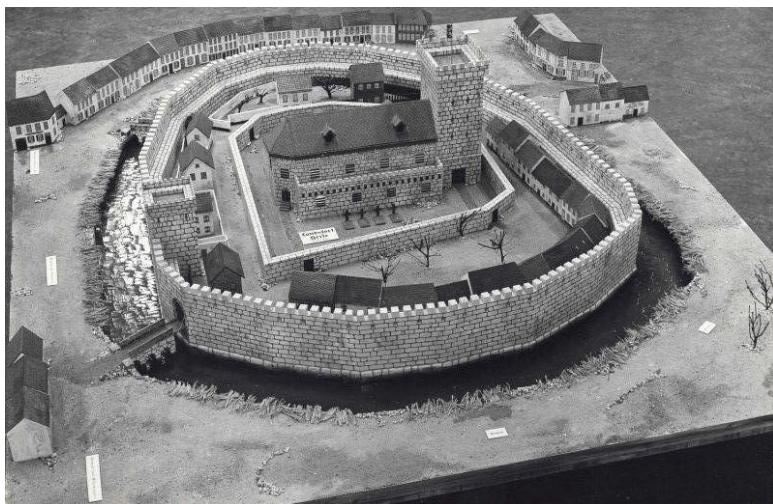

»HART VAN HEERLEN«

Informatiebulletin nr 20

***9^e jaargang
Juni 2017***

HEEMKUNDEVERENIGING HEERLEN STAD

vóór en dóór Heerlenaren met hart voor Heerlen

Van de redactie

Voor u ligt editie nummer 20 van ons verenigingsblad. Deze editie is tot stand gekomen door de directe en indirecte bijdrage van meerdere leden.

De tijd dat Heerlen onderdeel was van de generaliteitslanden van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, is ook de tijd van het simultaneum. Jan Halmans besteed aandacht aan dit verschijnsel in zijn gelijknamig artikel. Van de inhoud zal ik niets loslaten.

Bijeenkomst La Veneziana is een verslag van de bijeenkomst die wij op 23 mei in de voormalige ijssalon van La Veneziana in de Akerstraat hebben gehad. Paul Vijgen informeert u over de aanleiding en de gebeurtenissen van die middag.

“Drenkeling” is de bijdrage van Jan Halmans in onze moedertaal. Zijn verhaaltje in het Heerlens wordt verduidelijkt met een mooie tekening van zijn hand.

In het artikel “Gehuchten en buurtschappen in de gemeente Heerlen” krijgt u inzicht in de namen van de vele buurtschappen en gehuchten die uiteindelijk zijn samengesmolten tot wat nu de stad Heerlen is. Op basis van een artikel uit 1938 heeft Leo Franck zijn historische bijdrage aan het verenigingsblad geschreven.

Tot slot in de artikelenreeks “De toestand van de vereniging” brengt de secretaris u op de hoogte van de laatste ontwikkelingen van de vereniging.

Heerlen juni 2017
Leo Franck

Simultaneum

Door Prins Frederik Hendrik werd in 1632 een einde gemaakt aan de Spaanse overheersing en moest er een aantal zaken opnieuw geregeld worden. Hiertoe behoorde ook het gebruik van de plaatselijke kerken. In onze regio werden dadelijk bij de overgang in handen van de Staatse troepen bepalingen gemaakt, berustende op het beginsel van vrijheid van de R.K. eredienst. De rechten van de protestanten moesten hiermee in overeenstemming worden gebracht. De Staten-Generaal namen mede op grond van binnengekomen klachten in 1633 de volgende resolutie aan:

“is goedgevonden en verstaan, dat men Sal schrijven aen de respectieve Hoofdofficieren van de vier landen van Overmaz , dat sij de predikanten der Prot. Religie, die sich aen haerkenraedt door last van hare H. Mog. ofte ook door ordre van den kerckenraedt binnen Limburch Sullen adresseren, om in enige kercken onder haer district de Godtdienst waer te nemen, deselve sullen intstellen, in een derselve doende dese eene kerck daartoe effectivelijck openen en inruimen latende de andere voor die van de Roomsche Religie, ende ter plaetse daer maer eene kerck is, dat sij aldaer soodaenige bequame orde sullen stellen, dat de voorszede kercke bij beurte op verscheidene wijzen ende sonder confusie moge dienen soo wel voor de exercitie der Protestanten als voor de Roomsche Religie.”

Hiermee was het "simultaneum", zoals het gelijktijdige gebruik van het kerkgebouw voor de eredienst werd genoemd, in beginsel aangenomen. De feitelijke toestand was zo dat aan de rooms-katholieken het gebruik van hun kerken werd toegestaan als een "gunst", terwijl dit aan de protestanten als een "recht" werd toegekend. Het simultaneum werd gedurende de jaren 1673-1678 opgeheven. Limburg was toen veroverd door Lodewijk XIV en de protestanten mochten alleen godsdienstoefeningen houden waar zij een eigen kerk bezaten. Toen bij het sluiten van de vrede van Nijmegen, Limburg weer onder het bestuur van de Staten-Generaal kwam, werd het simultaneum opnieuw in werking gesteld.

De Franse Revolutie en de komst van de Fransen naar Nederland in 1795 had ook grote invloed op het kerkelijk bestel. Op 2 september 1795 werd in beginsel vastgesteld, dat kerk en staat van elkaar zouden worden gescheiden en er geen bevoorrechte kerk meer zou bestaan. Napoleon bepaalde in 1801 dat eenzelfde kerk slechts voor een eredienst mocht worden gebruikt, maar deze bepaling werd buiten werking gesteld door een Keizerlijk Besluit van 19 september 1805, inhoudende dat de protestanten in het genot bleven van de kerken die hun voor de revolutie toebehoorden en zich nog in hun bezit bevonden. De rooms-katholieken moesten hierin berusten.

Na de beëindiging van de Franse overheersing werden onder regering van Koning Willem I de Zuidelijke Nederlanden met de Noordelijke Nederlanden verenigd. De vroeger bestaande kerkelijke reglementen werden weer van kracht, zodat ook het simultaneum bleef gehandhaafd. Toen in de Zuidelijke Nederlanden in 1830 de revolutie uitbrak deed zich een nieuwe situatie voor. De gehele provincie Limburg geraakte in handen van de Belgen. De rooms-katholieke bevolking zag nu weer de mogelijkheid om aan het simultaneum een eind te maken en zich te wreken op de achterstelling, waaraan zij, volgens hun gevoelens, vroeger onder het bestuur van de Staten-Generaal en later ook onder de regering van koning Willem I hadden blootgestaan.

Na een hoop trammelant, werden plannen gemaakt om Protestantse kerkjes te bouwen in Meerssen, Beek, Gulpen en Heerlen. Op 11 Juli 1835 nam Koning Leopold van België het volgende besluit:

Les consistoires protestants de Beek, Meerssen, Galoppe et Heerlen, sont autorisé à faire construire, pour l' exercice de leur culte, un temple, conformément au plan approuvé par nous te annexer au présent arrête .

Donné à Bruxelles le 11Juillet 1838 --Leopold,

De aanneemsom voor de vier kerkjes werd begroot op 42.000 frank. Bij Koninklijk Besluit van 10 augustus 1835, werd besloten, dat het Gouvernement per kerk 20.000 frank zou bijdragen de provincie 10.000 frank en de betrokken burgerlijke gemeente 7.445 frank, onder die conditie, dat de kerkenraden van die gemeenten, met goedkeuring van het provinciaal kerkbestuur afstand zouden doen van het gebruik van de respectievelijke kerken. Met de bouw van kerkjes diende zo snel mogelijk te worden begonnen, anders zou de subsidie worden ingetrokken. De vier kerkgemeenten, ondertekenden op 1 februari 1836 onder goedkeuring van het provinciaal

kerkbestuur, deze verklaring. Het simultaneum, dat gedurende twee eeuwen had bestaan was hiermede afgesloten. Ook de Belgische bemoeienis met de bouw van de kerkjes hield hiermee op.

In de periode 1649 tot 1830 simultaneum werd er gekerkt in de 12de eeuwse Sint Pancratiuskerk. Dat dit niet altijd even soepel verliep blijkt uit het volgende voorval. Ten behoeve van de Hervormde Gemeente bouwde Thomas Weidtmann, uit Ratingen in 1719 een orgel dat in genoemde kerk werd geplaatst. In de notulen is een overeenkomst opgenomen, die is opgesteld door de voorname burgers van de Hervormde Gemeente te Heerlen, luidende:

“dat het orgel zich bevindende in de Pancratiuskerk ten allen tijden zal toebehoren aan de Herv. gem. van Heerlen.”

wat er ook mag gebeuren. En dat tevens ook het onderhoud en de kosten hiervan dus samen (door protestanten en roomschen) worden voldaan. Waarschijnlijk had men toen al het bange vermoeden, dat er den nodige strijd zou plaats vinden, om hun bezittingen in de kerk terug te krijgen. In 1816 werden bijvoorbeeld alle stoelen en banken vernield en op straat geworpen.

Aan de Evergats, nu Klompstraat genoemd, werd door aannemer Bongaerts uit Valkenburg, het N.H. Kerkje gebouwd. De aannemer diende ook volgens het bestek het orgel met toebehoren, uit de Pancratiuskerk te halen en in de nieuwe kerk aan de Klompstraat in te bouwen. De inwijding van het nieuwe kerkgebouw vond plaats op 22 april 1838. De plaatselijke predikant, Ds. L.A. Preusser (1808-1847) ging in de dienst voor. Het kerkje werd in 1949 gesloopt. Het orgel kwam via de Synodale Orgelcommissie terecht in de Hervormde kerk te Zoutelande.

Heerlen, mei 2017

Jan M. H. Halmans.

Bronvermelding:

Maandblad "De. Kerkvoogdij" diverse jaargangen

Simultaneum kerkgebruik in Zuid-Limburg "De Hoeksteen" 1990.van T.L. Korporaal

Samen, onderweg, grepen uit de geschiedenis,1991,ds A.W.J.van den End.

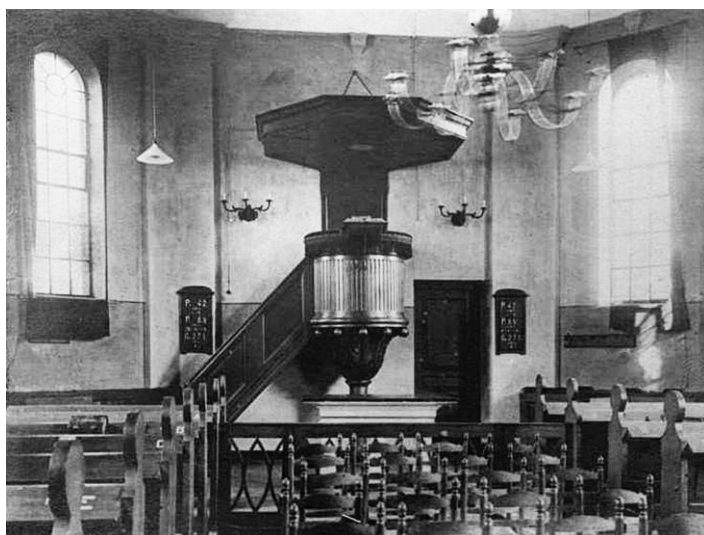
A.M. Postma-Van Leeuwen, Ds.Mollen, Ds.Postma: "Hervormde Gemeente van Heerlen 1649-1949.

Het toezicht op de kerkelijke goederen in Limburg" "De Hoeksteen" van September 1992

door T.L. Korporaal

Klompstraat met de toren van de hervormde kerk

Hervormde kerk preekstoel met interieur

Protestantse kerk in Klompstraat maar nu op foto

Bijeenkomst `La Veneziana`

smaakt naar meer

Nu eens niet als raadslid maar als stuwend lid van de heemkundevereniging Heerlen Stad (HKV) opende Roel Leers op dinsdag 23 mei samen met een groot aantal leden en belangstellenden een bijeenkomst in de voormalige ijssalon "La Veneziana" aan de Akerstraat. Deze spontane bijeenkomst in dat pand waar nu sinds jaren opticien Jongen is gehuisvest, is onder andere geboren door het ophangen van enkele fraaie oude foto's van Heerlen in de etalages aldaar.

Na de welkomstkoffie/thee verwelkomde onze nieuwe voorzitter Cor van Schendel de vele gasten, waarna vervolgens de dochter van opticien Jongen, Jessica Niesters-Jongen) in het kort enkele wetenwaardigheden van de `brillenzaak` uit de doeken deed. Naast het nostalgische gevoel bij velen die ooit ter plekke een ijsje of kopje koffie hebben genuttigd en waar mogelijk een romantische afspraakje tot stand kwam, werd vervolgens door onze actieve secretaris Leo Franck een uitgebreide reeks van mooie, gevoelige en oude foto's van Heerlen en omstreken geprojecteerd. Dit bracht uiteraard weer de nodige spontane reacties en aanvullingen op.

Helaas was de alom bekende Italiaanse ijsverkoper Luigi Belfi, uitgenodigd door het bestuur, niet aanwezig om enkele details van dit toen moderne gebouw door de bekende Heerlense architect Laurens Bisscheroux ontworpen te `serveren`. De eerste etage van het gebouw met zijn karakteristieke plafond is dan ook nog bijna in de oorspronkelijke staat.

Al met al een interessante middag dat mogelijk navolging krijgt. Iets dat het momenteel actieve bestuur met de hulp van velen nastreeft.

Heerlen, juni 2017

Paul Vijgen

IJssalon La Veneziana 1e verdieping

IJssalon La Veneziana benedenverdieping met wenteltrap naar 1e verdieping

Drenkeling

Ée groeët kroes-sjip vieët vuurbei ée kling eilendje. Doa sjteet inne maan mit gans versjliete kleier aa. Heë sjprinkt op en neer. En winkt mit erm en bing! D'r kapitein winkt teruuk en zeët teëge d'r passegier deë neëve um sjteet: "Dat is d'r vruntelikste miensch deë ich kin! Ummer went vier hei langs vare, winkt heë noa os.

Heerlen, juni 2017
Jan Halmans

Gehuchten en buurtschappen in de gemeente Heerlen

In het boek *Mijnen-Nummer 1938* staat een artikel over de talrijke kleinere nederzettingen die over de gemeente Heerlen verspreid liggen. Naast de naam is er ook het aantal huizen en inwoners van de jaren 1859 en 1889 vermeld. Het artikel is van de hand van Paul Overhage S.J.

Het tijdschrift *Mijnen-Nummer 1938* is een officiële uitgave van de Vereniging voor Vreemdelingen Verkeer voor Heerlen. Het werd tussen 1937 en 1954 uitgegeven.

De schrijver van het artikel "Oude Nederzettingen in de gemeente Heerlen" is Paul Overhage. Hij is van Duitse afkomst en werd in 1906 in Keulen geboren en is 1979 overleden. Hij trad 1929 toe tot de orde van de Jezuïeten en volgde voor de priesterwijding in 1935 zijn opleiding in Valkenburg. In 1939 sloot hij zijn studie Natuurkunde aan de universiteit van Hamburg af met zijn promotie.

In het artikel "Schetsen uit de bouwgeschiedenis van Heerlen" in *Het land van Herle* jaargang 40

aflevering 3 juli/sep 1990, wordt het volgende over de persoon Paul Overhage en zijn artikel in het boek *Mijn-Nummer 1938* gezegd:

"In een van de Mijnennummers van 1938 verschenen voorpublicaties van een onderzoek dat Paul Overhage S.J. toen verrichtte met betrekking tot 'Heerlen, der städtische Mittelpunkt des Limburgischen Bergbaugesbietes'. In het resultaat van zijn onderzoek bracht Overhage als eerste landschap, demografie, economie en nederzettingenvormen met elkaar in verband. Overhage's boek (Kulturhistorische Beiträge, Hamburg 1939) en de opzet ervan is nog steeds voor tenminste één actueel aspect van de Heerlense ontwikkelingsgeschiedenis van betekenis en dat is de typering van de historische regionaliteit, de identiteit die bepaald wordt door en verbonden is met de cultuur- en natuurhistorie van de geografische ruimte waarin Heerlen zich heeft ontwikkeld." Op de strekking van dit artikel kom ik later nog terug.

Het is interessant om te zien hoe de stad Heerlen zich heeft ontwikkeld van vele kleine nederzettingen tot één geheel. Veel van de namen van deze nederzettingen zijn nu nog terug te vinden in wijkaanduiding of straatnamen. In het artikel is een tabel opgenomen waarin de naam maar ook het aantal huizen en inwoners in de jaren 1859 en 1889 is te zien. De getallen zijn ontleend aan de Tienjarige Volkstelling van 1859 en 1889. In de telling van 1859 komt men bij enkele buurtschappen maar enkele huizen tegen in dat geval gaat het om een in het veld liggende boerenhoeve. Bij voorbeeld Karisborg met 4 inwoners. Trouwens in 1889 is deze hoeve er niet meer, want de hoeve is opgeofferd aan de bruinkoolwinning.

In de meeste gevallen ziet men geen afname maar een toename van het aantal huizen en de bevolking. Dit is de bevolkingstoename en die gaat langzaam.

Jaar van telling	huizen	bevolking
1859	964	4811
1889	1045	5350

We zijn nog in de tijd van vóór de mijnindustrie, want na 1900 groeit de bevolking explosief.

De tabel met de namen, huizen en bevolking is ook vertaald naar een kaart zodat we kunnen zien waar deze buurtschappen liggen. De schrijver is een demograaf en laat ons aan de hand van de verspreiding van de buurtschappen c.q. nederzettingen een patroon zien. Ik citeer het artikel:

“De meeste nederzettingen met een eigen naam bevinden zich in het noordelijk gedeelte van de gemeente in de buurt van het tegenwoordige Heerlerheide, waarmede zij ten dele zijn samengegroeid. Deze toestand kan men nauwkeuriger bestuderen op de kaart. In geen ander deel der gemeente vindt men zo veel oude namen. Naar het oosten vormt de oude Heerenweg als straat langs de rand van de heide de grens van het nederzettingsgebied. Want op de heide kon en wilde zich niemand blijvend vestigen, toen net zo min als nu.

Meer bewoond was ook het gebied van de boven Caumerbeek (Heerlerbaan, Caumer, Bautsch, Valkenhuizen). Deze kleine plaatsen zijn de verst vooruitgeschoven posten in het voor vestiging vrije land van Streythagen, waarin men alleen de een of andere grote hofstede aantreffen kan. Dit land reikte oorspronkelijk, toen er te Terwinselen alleen een grote boerderij met die naam bestond, tot aan de Caumerbeek .

Weinig bewoond schijnt ook de het Zuidwesten der gemeente (westelijk van de Akerstraat). De Locht en Beitel liggen helemaal aan de zuidgrens. Van hier verder

naar het noorden tot Benzenrade en Vrusschemig bestaat er geen enkel punt waar zich mensen gevestigd hebben. De grote boerderij Imstenrade aan de westgrens vormt de enige onderbreking.

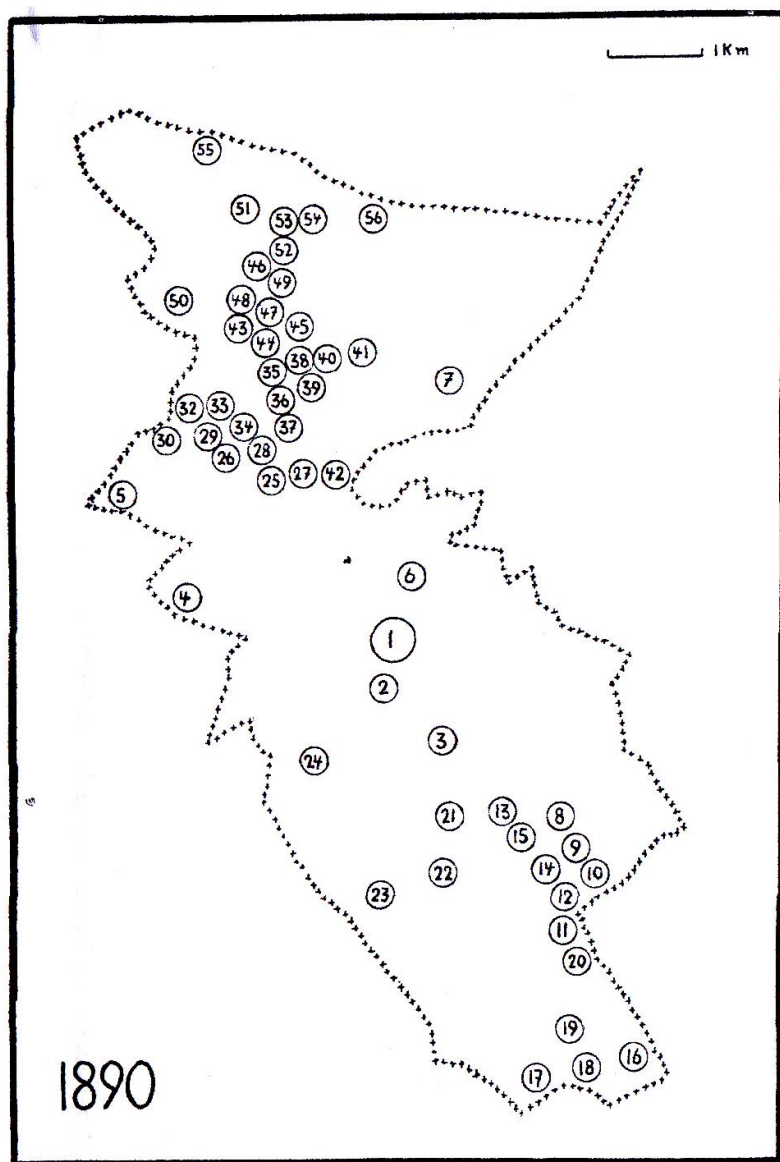
Ongeveer in het midden van de gemeente ligt als belangrijkste vestiging Heerlen zelf. Het is ontstaan bij de kruising van twee grote wegen: de weg van Noord naar Zuid en die van West naar Oost. Beide wegen komen niet in een punt bijeen, maar zijn t.o.v. elkaar een beetje verschoven, zoals men nog goed op de oude kaart van 1822 zien kan."

In de tabel ziet men:

- 1 Het nummer met de verwijzing naar de kaart
- 2 de aanduiding D=dorp B=buurtschap en G=gehucht
- 3 de naam
- 4 het aantal huizen in 1859
- 5 de bevolkingsaantallen van 1859
- 6 het aantal huizen in 1889
- 7 de bevolkingsaantallen van 1889

nr	D,H,G	naam	1859		1889	
			huizen	bevolking	huizen	Bevolking
1	D	Heerlen	280	1493	311	1777
2	B	Linde	19	70	13	52
3	B	Bek	12	45	16	83
4	B	Terworm	4	43	13	83
5	G	Ten Esschen	1	8	1	5
6	G	Schandelen	55	260	52	234
7	B	Heidehoven			11	65
8	G	Caumer	50	240	52	309
9	G	Bautsch	13	53	10	52
10	G	Rukker	10	50	12	50
11	B	Oud Falkenhausen	2	17	2	10
12	B	Hambliek (Hambeuk)	6	35		
13	B	Kook	5	26	4	17
14	B	Gijzen	8	38	8	51
15	B	Heerlerbaan	8	54	21	97
16	G	Locht	29	144	29	159
17	G	Soureth	7	45	7	40
18	B	Vrusschenhuiske	5	15	5	22
19	G	Beitel	8	64	15	89
20	G	Falkenhausen	2	20	3	19

nr	D,H,G,	naam	huizen	bevolking	huizen	Bevolking
21	G	Vrusschemig	64	288	52	254
22	B	Euren			6	32
23	G	Benzenrade	33	150	45	211
24	D	Welten	82	367	68	322
25	G	Huisken (Husken)	8	41	6	32
26	G	Vrank	8	37	8	36
27	G	Beersdal	4	32	4	22
28	G	Huisberg	11	42	8	26
29	B	Smits	4	27	2	7
30	G	Koningsbeemd	10	50	8	42
31	B	Morgen	4	19	6	15
32	B	Preut	2	9		
33	B	Rinnemig	1	4	4	27
34	B	Schuur	2	16		
35	B	Litsch	5	26	9	40
36	B	Bok	8	29	7	37
37	G	Gracht	11	52	14	65
38	B	Papperjans	9	33	18	43
39	G	Prons	2	15	9	54
40	G	Robroek	16	75	9	30
41	G	Heerenweg	6	30	8	44
42	G	Musschemig	7	41	8	34
43	B	Geit	34	158	46	185
44	B	Coblens	5	27	2	16
45	G	Hulsberg			11	45
46	B	Kamp	8	22		
47	B	Cronemig	3	10		
48	B	Keek	3	12		
49	B	Straatje	12	57	21	103
50	G	Ganzeweide	25	141	25	103
51	B	Ter Eijk	4	27		
52	G	Varebeuker	14	64	21	86
53	B	Karisborg	1	4		
54	G	Einde	10	47	18	91
55	B	Treebeek	1	5		
56	G	Schrieversheide	19	96	26	144
		totaal	964	4811	1045	5350

Plaatsen der oude nederzettingscentra.

Verschillende plaatselijke aanduidingen zijn mij niet bekend. Zover ik weet komen zij niet terug in een straat- of buurtschapsnaam en dan gaat het om o.a. Preut, Straatje, Cronemig. Dat deze namen uit het zichtveld zijn verdwenen heeft o.a. met de stelling van Paul Overhage te maken dat in het noordelijk deel van Heerlen veel buurtschappen en gehuchten zijn.

Zelfs Piet Peters komt tot die constatering in zijn “Wandelingen in en om Heerlen” uit 1927 en lezen we op bladzijde 96:

“Heerlerheide; er zijn weinig plaatsjes die zoo rijk zijn aan gehuchten en buurten als dit met den dag vooruitstrevende dorp. Hier volgen ze: Bok, Carisborg, Coblenz, Einde Ganzeweide, Geid, Graaf, Gringel, Heereweg, Heksenberg, Hetje, Huisberg, Keek, Koningsbeemd, Kopkensmolen, Litsch, Morgen, Papperjans, Passart-Nieuwenhagen, Pronz, Rennemig, Robroek, Schrijversheide, Straatje, Tereyck, Terweijer, Varebeuk, Vrank”

Waar deze buurtschappen en gehuchten lagen is duidelijk te zien op de kaart van 1850 van de omgeving van Heerlerheide, zie hiervoor pagina 11.

Opvallend is ook dat buurtschappen die 1859 worden vermeld in 1889 niet meer voorkomen. Kamp, Kronemich en Keek kunnen zijn opgegaan in Hulsberg. Tereijck betrof een boerderij met enkele huizen er om heen. In 1890 bestond deze hoeve echter nog, want deze pas begin 20^e eeuw afgebroken.

Zoals ik al aangaf komen de namen van de meeste buurtschappen en gehuchten in een straatnaam terug. Soms is er ook een instelling of een industrieterrein naar genoemd. De voorgaande tabel maar nu met die namen:

nr	D,H,G	naam	huidige verwijzing
1	D	Heerlen	
2	B	Linde	Oude Lindestraat
3	B	Bek	Bekkerweg
4	B	Terworm	Kasteel terworm
5	G	Ten Esschen	Wijk en straat; Teneschenweg
6	G	Schandelen	Wijk Schandelen
7	B	Heidehoven	Straat Heihoven
8	G	Caumer	Onderste en Bovenste Caumer
9	G	Bautsch	Bautscherweg
10	G	Rukker	Rukkerweg
11	B	Oud Falkenhausen	
12	B	Hambliek (Hambeuk)	Hambeukerboord
13	B	Kook	Kookerstraat

nr	D,H,G	naam	huidige verwijzing
14	B	Gijzen	Giezenhof
15	B	Heerlerbaan	Wijk: Heerlerbaan
16	G	Locht	Locht
17	G	Soureth	Sourethweg
18	B	Vrusschenhuiske	
19	G	Beitel	Beitel (weg en industrieteerein)
20	G	Falkenhausen	
21	G	Vrusschemig	Vrusschemigerweg
22	B	Euren	Gehucht en straat: De Euren Eurenderweg
23	G	Benzenrade	Benzenrade en Benzenraderweg
24	D	Welten	Wijk en straat; Welterlaan
25	G	Huisken (Husken)	Wijk en Huskensweg
26	G	Vrank	straat; Vrank en Vrankerkerkstraat
27	G	Beersdal	Beersdalweg
28	G	Huisberg	Huisbergstraat
29	B	Smits	
30	G	Koningsbeemd	straatje: Koningsbeemd
31	B	Morgen	Morgenster; tot 60 jaren hoeve en buurt
32	B	Preut	
33	B	Rinnemig	Wijk en Rennemigstraat
34	B	Schuur	
35	B	Litsch	Litscherboord
36	B	Bok	Bokstraat
37	G	Gracht	
38	B	Papperjans	De straat; Papperjans
39	G	Prons	Pronsebroekweg
40	G	Robroek	Robroekweg
41	G	Heerenweg	Herenweg
42	G	Musschemig	Wijk en straat Musschenbroek
43	B	Geit	Geitstraat
44	B	Coblens	Straat; Koblenz
45	G	Hulsberg	
46	B	Kamp	Kampstraat
47	B	Cronemig	
48	B	Keek	Keekstraat
49	B	Straatje	
50	G	Ganzeweide	Ganzeweide
51	B	Ter Eijk	Zorgcentrum Ter Eyck

nr	D,H,G	naam	huidige verwijzing
52	G	Varebeuker	Varenbeukerweg
53	B	Karisborg	Hei Carisborgweg
54	G	Einde	Einderstraat
55	B	Treebeek	Wijk en straat; Treebekerweg
56	G	Schrieversheide	Schrieversheidestraat

U ziet dat sommige namen ook uit het straatbeeld zijn verdwenen en zal de huidige generatie niets meer zeggen. De namen Smits, Preut, Schuur, Cronemig, Straatje zeggen mij niets. De koningsbeemd is waar vroeger de Wijgaardshof lag maar komt nog terug in de het straatje dat naar het fiets- of voetgangers pad langs de Caumerbeek leidt. Valkenhuizen bij de splitsing met de weg naar Kerkrade op de Locht/Heerlerbaan is eenzelfde lot beschoren.

Een verklaring van verschillende van de namen heb ik bij Peters in zijn “Wandelingen in en om Heerlen” gevonden:

- Linde: naar de lindeboom die daar eeuwen heeft gestaan.
- Caumer; vroeger ook wel Caldenborn, Kaudenborn, Caubor betekent koude, frisse bron.
- Bok: betekent hoogte, bochel, bokkel; in Aken Büchel.
- Geit: aan de tuinen of gaard in het Heerlens gaat en meervoud gèed
- Papperjans: in de 18e eeuw een veld eigendom van Magdalena Papperts, in de Franse tijd Papperschamp.
- Heereweg; een heerban en voor deel Romeins.
- Einde: werd “aggen Ing” genoemd, betekende eind, grens van de bank Heerlen

Ook dominee J. Jongeneel geeft in zijn “Dorpsspraak van Heerle” een verklaring, zoals voor:

- Bek: Der Bek naar de spits toelopende vorm van de kruising met de Heesberg.
- Schandelen: van schandeloo, loo is een oud woord voor bos (komt op meerdere plaatsen voor)
- Vrusschemig: kikkerbuurt
- Benzenrade: rade= gerooid bos, hier gerooide bos van Benedictus (Benz)
- Musschemig: mussenbuurt
- Varebeuker: in 1617 Farebüchel, heuvel van de familie Farebuch

De uitgang “mig” die in veel buurtnamen in Heerlen voorkomt wordt in een artikel van P.J.M. Tummers in “Het Land van Herle” 8^e jaargang aflevering 4 juli-aug 1958 nader verklaart:

“-MIG. Bijv. Cortemig, Dentemig, Musschemig, Palemig, Vrusschemig. Merkwaardigerwijze liggen de plaatsnamen met deze uitgang allen binnen een cirkel met een straal van ± 5 km. rondom Heerlen. Dit -mig gaat terug op

a. *-bach.*

Bijv. Cortemig (gem. Voerendaal) gaat terug op Cortenbach (reeds zo in 1371), Dentemig (gem. Kerkrade) gaat terug op Denegenbach (1125), Denchenbach (1545), Vrusschemig (gem.Heerlen) gaat terug op Vrussenbach (1381), Vrussenbach (1411).

b. *-bruch, -broch, -broek* (= moeras).

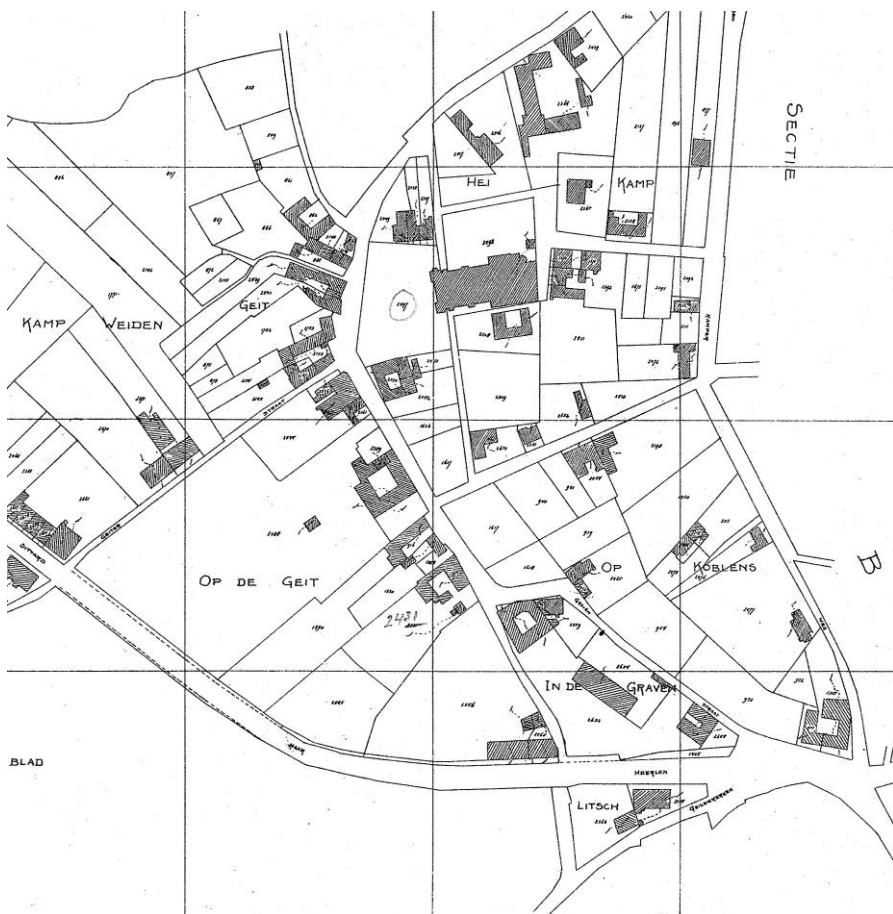
Bijv. Meezemig (gem. Heerlen) gaat terug op Meisenbroch (1439) , Meisenbroeck (1490);
Musschemig (gem. Heerlen) gaat terug op Mussenbroek (1486), Musschenbroek (1519);
Palemig (gem. Schaesberg en Heerlen) gaat terug op Palenbraeck(1618).

c. *-berg.*

Bijv. Kevemig (gem. Voerendaal) gaat terug op Keverberg (1281), Kevenberg (1381), Kevenberch (1448), Kevemich (1661).
Lichtemig (gem. Schaesberg) gaat terug op Lichtenberg (oude vermeldingen staan mij niet ter beschikking).
Rennemig (gem. Heerlen) gaat terug op Reynenberch (1386), Rennenbergh (1433).

Navraag bij de HKV Heerlerheide in hun blad “De Watertoren” kom ik ook nog een aantal verklaringen tegen in het artikel “Toponiemen in Groeët Heëleheij”.

- Koblenz: is afgeleid van confleuntis = samenkomst van wegen. De straat nu is een zijstraat van de Kampstraat tegenover de Lokerstraat. De plek waarop het waarschijnlijk betrekking heeft is de kruising (nu een rotonde) van de Bokstraat, Ganzeweide, Rennemigstraat, Kampstraat Papperjans en Pappergats. Die werd vanouds Co(u)velens, Kauvelens genoemd.
- Hulsberg: heette oorspronkelijk Heulsberg, dus de heuvel of berg bij de Heulstraat, waarop de Corneliuskerk staat, naast Heulsberg ook Kirkberg genoemd.
- Gracht: komt nog terug in de Gravenstraat, en heette ook “a genne Graaf” omdat in deze buurt het overtollig kwel- en regenwater via een greppel wegstroomde.

In de kadasterkaart van 1919 zien we deze samenkomst van wegen rechtsonder. De plaatselijke aanduiding is "In den Graven". De samenkomst is nu een rotonde met de Bokstraat, Ganzeweide, Rennemigstraat, Kampstraat Papperjans en Pappergats. De aanduiding "Op de Koblenz" is ongeveer waar nu ook het straatje met die naam is gelegen.

In mijn artikel gaat het meer om de namen van de verschillende gehuchten en buurtschappen zoals die in Heerlen zijn of waren dan het om een verklaring van al die namen. Vandaar dat ik hier maar voor een beperkt aantal de betekenis heb kunnen achterhalen.

Tot slot nog de strekking van het artikel van Paul Overhage. Hij stelt in zijn artikel: *“De verdeling van de nederzettingen op deze bijzondere manier over de gemeente Heerlen is voor de ligging van de arbeiderswijken en mijnwerkersdorpen van groot belang geweest. Want de nieuwe nederzettingen bij het begin van de industrialisering, sloten zich aan bij deze oude vestigingsplaatsen en strekten zich van daar verder uit. Als men nauwkeurig onderzoekt, waar in “de oude mijnstreek” de nederzettingen lagen, dan komt heel duidelijk naar voren hoe deze samenhangen met die van tegenwoordig.”*

Tegenwoordig moet hier worden opgevat als 1938. De voormalige mijnwerkers koloniën liggen inderdaad in meerderheid in Heerlen Noord. Op de site Rijckheyt kom ik de volgende opsomming tegen.

Musschemig (vanaf 1900)

Rennemig (vanaf 1905)

Leenhof (vanaf 1905)

Ganzeweide (vanaf 1914)

Heksenberg (vanaf 1928)

Maria-Christinawijk langs de Heereweg (vanaf 1941)

Het is in feite ook zo dat Heerlen-Zuid en dan de wijken Aarveld, De Hees, Douvenrade, Heerlerbaan en Rukker pas later, grotendeels na de Tweede Wereldoorlog zijn ontwikkeld.

Bij deze wil ik de heer Jo Gerards, lid van onze vereniging, bedanken voor het feit dat hij me op het artikel van Paul Overhage heeft gewezen. Hij heeft mij ook voor het schrijven van dit artikel het Mijnen-nummer 1938 ter beschikking gesteld. In deze uitgave staan trouwens nog enkele artikelen die als basis voor een artikel in het verenigingsblad gebruikt kunnen worden. Verder ook dank aan André Hoenen die behulpzaam is geweest bij het uitzoeken van de benamingen van de buurtschappen in Heerlen-Noord en de vermelding daarvan in de huidige straatnamen.

Heerlen, juni 2017

Leo Franck

De toestand van de vereniging

In de artikelenreeks “De toestand van de vereniging” wil ik u op de hoogte houden van het reilen en zeilen van de vereniging.

Sinds de ledenvergadering van 20 februari heeft de vereniging weer een voltallig bestuur. Als nieuwe bestuursleden traden Jan Koelman, Cor van Schendel en Peter Schunck toe. Jan Bardoul en André Hoenen zijn daarentegen uit het bestuur getreden. In de nieuwe samenstelling is Cor van Schendel de nieuwe voorzitter en Leo Franck blijft de secretaris/penningmeester. Jan Koelman en Peter Schunck hebben geen specifieke functie, maar gelukkig is het bestuur nu met meerdere personen, zodat we gemakkelijker kunnen brainstormen en organiseren.

Inmiddels heeft het nieuwe bestuur al een paar keer vergaderd. Er zijn verschillende plannen gemaakt, die er op gericht zijn om meer leven in de brouwerij van de vereniging te krijgen. Leven in de betekenis dat er meer activiteiten voor de leden zullen worden georganiseerd. De vereniging heeft de afgelopen jaren in een winterslaap verkeerd. Alvorens we als het ware de boer op gaan om nieuwe leden te werven wil het bestuur eerst een levendige vereniging hebben.

Het bestuur is naar verschillende formules aan het zoeken. Zo zijn nu een aantal activiteiten niet in de avond maar in de middag georganiseerd. De reden is dat het merendeel van de leden met pensioen is en op een leeftijd is gekomen dat een activiteit overdag gemakkelijker is dan in de avonduren. Voorlopig blijkt dat dit wel werkt. Dat wil niet zeggen dat we geen activiteiten meer in de avond zullen organiseren.

Wat de leden ook aantrekt is als er een activiteit is in de vorm van een excursie of bezichtiging. De eerste activiteit in die trant is de opening van de fototentoonstelling bij opticien Jongen geweest. Hiervan heeft Paul Vijgen een kort verslag geschreven. Het is nog een initiatief van het vorig jaar. De opening was de kapstok waaraan de bezichtiging van de eerste etage van de vroegere ijssalon is gehangen. Er zijn binnen Heerlen nog enkele markante gebouwen die wij met een bezoek kunnen vereren.

De vereniging beschikt over een collectie van boeken, tijdschriften, voorwerpen en foto's. Zaken die netjes opgeborgen zijn in een paar archiefkasten. Trouwens deze collectie groeit nog steeds doordat wij zaken van mensen krijgen aangeboden. In het verleden is wat allemaal aanwezig is, wel eens in kaart gebracht. Eigenlijk is het doodzonde dat hiermee zo weinig wordt gedaan. Is het

niet zaak dat de leden hiervan kennis krijgen en deze collectie te ontsluiten. Het idee is om eens in de zoveel tijd een bijeenkomst voor de leden te organiseren om in de collectie te kunnen snuffelen.

Heerlen, juni 2017
Namens het bestuur,
Leo Franck

Recente aanwinsten van de collectie van de vereniging. Van de heer Peter Wijnen hebben we enkele maquettes van markante gebouwen van Heerlen ontvangen. Door het overlijden van de heer Jan Schouten hebben enkele leden mogen snuffelen in zijn grote boekencollectie en daarvan hebben we de boeken betreffende de Limburgse geschiedenis mogen meenemen. Op de foto slechts een klein deel.

Colofon

Hart van Heerlen is een uitgave van de heemkundevereniging Heerle- Stad en verschijnt twee keer per jaar.

Ingezonden artikelen:

zijn van Leo Franck en Jan Halmans en Paul Vijgen .

Foto's:

Heemkundevereniging Heerlen Stad en Rijckheyt

Mocht u naar aanleiding van dit tijdschrift lid willen worden van de heemkundevereniging Heerlen-Stad dan kunt u zich aanmelden door:

- Een mail te sturen naar info@heemkundeverenigingheerlenstad.nl
- Of een kort briefje naar het secretariaat.

Bij uw aanmelding zouden wij graag uw adresgegevens, eventueel mailadres of telefoonnummer ontvangen.

De contributie van de vereniging bedraagt € 15, - per jaar.

Secretariaat:

Willemstraat 66, 6412 AT Heerlen

Bank:

NL83 INGB 0004 9228 28 t.n.v. Heemkundevereniging Heerlen Stad.

Nadere informatie over de vereniging kunt u vinden op onze

Website: www.heemkundeverenigingheerlenstad.nl

Facebook: heemkunde heerlen stad

ISSN 1877-6957